

* نام کتاب: جامعه‌شناسی خانواده

* مؤلف / مترجم: شهلا عزازی

* ناشر: روشنگران مطالعات زنان

* نوبت و محل چاپ: تهران، دوم

* سال نشر: ۱۳۸۰

۱- جامعه‌شناسی خانواده

کتاب جامعه‌شناسی خانواده تألیف شهلا اعزازی، از جمله کتبی است که در دروس جامعه‌شناسی خانواده و سمینار جامعه‌شناسی خانواده کاربرد دارد؛ از جمله کتب مشابه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- جامعه‌شناسی تاریخی خانواده / مارتین سگالن / الیاسی

- جامعه‌شناسی خانواده و ازدواج / آندره میشل / فرنگیس اردلان

- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده / باقر ساروخانی

- خانواده به منزله ساختاری در مقابل جامعه / هایدی روزن بام /

محمد صادق مهدوی

حسین باستان

ویلیام جی. گود / ویدا ناصحی

و دیگران

- اسلام و جامعه‌شناسی خانواده

- خانواده و جامعه

الف) بررسی شکلی

کتاب از لحاظ رعایت قواعد ویرایش و نگارش کاستی‌هایی دارد، به‌ویژه، در رعایت علائم نقطه‌گذاری، تیتربندی مطالب، در مواردی نیز، در برخی نقل قول‌ها عبارت‌های نقل شده دارای تعابیر نارسا، به هم ریختگی اجزاء و جمله و برخی افتادگی‌ها در کلمات است که نویسنده می‌توانست مطالب مزبور را یا با بیان خود برای خواننده بازگو کند یا با قدری ویرایش در عبارت‌ها و به صورت نقل قول غیرمستقیم مطلب را ارائه نماید. مانند: فهرست مطالب، ص ۸۲ پاراگراف اول، ص ۸۳، ص ۴۹ پاراگراف آخر، ص ۳۷ و ... درخصوص طرح روی جلد، به نظر می‌رسد که با توجه به تأکید کتاب بر تحول خانواده از عصر سنتی به مدرن بهتر بود به جای تصویری از یک خانواده کاملاً قدیمی، «از تصویر زنده‌تری که امکان مقایسه دو یا چند الگوی خانوادگی را که تحول خانواده را از حیث ساختار کارکرد و نقش‌های خانوادگی نشان دهد» استفاده می‌شد. یکی از کاستی‌های کار نویسنده و ناشر این است که کتاب را بدون تغییر و رفع نواقص کار تجدید چاپ نموده‌اند.

ب) بررسی محتوایی

برخی اصطلاح‌های تخصصی یا تاریخی نیاز به توضیح مختصری داشته‌اند که این کار صورت پذیرفته است. مثلاً واژه سرواژ (ص ۸۱) و واژه سرف (ص ۵۰). هم‌چنین کم دقتی در برخی معادل‌گذاری‌ها قدری باعث ابهام شده است. برای مثال، تعبیر «کل خانه» (ص ۳۷)، ازدواج قشری (یعنی ازدواج افراد هم طبقه با یکدیگر) (ص ۱۰۲) و جامعه بی‌پدر (ص ۱۱۶).

دراول هر فصل بحث مقدماتی و طرح مسئله وجود ندارد و جای جمع‌بندی و نتیجه‌گیری هر فصل در انتهای اثر نیز خالی است. تمرین و آزمون ندارد و از نمودار و جدول و آمار در حد محدودی برای تفهیم مطالب استفاده شده است.

اثر به لحاظ محتوایی جامعیت ندارد و سرفصل‌های مهمی هم‌چون: مفاهیم و الگوهای قدیم و جدید خانواده، روش‌های مطالعه در جامعه‌شناسی خانواده، پاره‌ای از مباحث ازدواج مانند: ازدواج با محارم و معیارهای همسرگزینی، باروری و تنظیم خانواده و اخلاق و انحلال خانواده در این کتاب مورد بررسی قرار نگرفته است. البته بحث عوامل مؤثر در همسرگزینی که در ص ۹۷-۱۰۱ مطرح شده به بحث معیارهای همسرگزینی تاحدودی نزدیک است؛ و برخی مباحث اضافه به سرفصل شورای عالی برنامه‌ریزی هم‌چون: مباحث کارکردهای خانواده، بررسی تاریخی خانواده و مراحل عمر خانواده و خشونت خانگی در کتاب مطرح شده‌اند.

در برخی عناوین فرعی، عنوان با محتوا انطباق ندارد برای مثال، عنوان بحث در صفحه ۲۵ «خانواده گسترده و ویژگی‌های آن» است. اما مباحثی که ذیل آن آمده مثل: همسرگزینی و جبر ازدواج، سن ازدواج و روابط میان افراد خانواده مباحث عامی است که اختصاص به خانواده گسترده ندارد. هم‌چنین مباحث صفحات ۵۵ - ۵۹ که ذیل عنوان «شرایط اقتصادی ایران» آمده، برهم منطبق نیست. بحث همسرگزینی آزاد در ص ۹۶ هم لزوماً اختصاص به خانواده هسته‌ای ندارد.

داده‌ها و اطلاعات روزآمد نیست و در بیشتر موارد آمار اروپا و آمریکا مورد توجه قرار گرفته و جای خالی آمار کشورهای جهان سوم و از جمله ایران دیده می‌شود.

از جمله نوآوری‌های اثر می‌توان به نگرش زنانه نسبت به خانواده و مطرح نمودن مشکلات زنان، به‌خصوص در بازار کار و یا در خانه و در ارتباط با بحث پدیده خشونت اشاره نمود.

هم‌خوانی میان سرفصل‌های هر بخش می‌توانست بیشتر باشد و برای مثال، بخش اول و پنجم کتاب می‌توانست مانند بخش‌های دیگر با بحث نظریه‌ها آغاز شود.

هم‌چنین در مورد جامعه‌شناسی خانواده ایرانی تنها در انتهای برخی از بخش‌ها بحث شده است که می‌تواند در همه بخش‌ها قابل طرح باشد. در بخش دوم (خانواده هسته‌ای) نیز همسرگزینی به صورت مستقل مطرح شده که می‌توانست در بخش اول (خانواده گسترده) نیز همین‌گونه عمل شود. عدم انسجام در خصوص مباحث مربوط به خانواده و مشخص نمودن رابطه منطقی آن به کار زنان و مطرح نمودن این مسئله با نام جنبش زنان (صفحه ۸۵) نیز به نظم منطقی و انسجام مناسب لطمه وارد ساخته است.

در صفحه ۲۹ ضمن یک نتیجه‌گیری کمتر منطقی و کلی درباره ایران، منبعی معرفی نشده است. در صفحه ۳۰ نیز از تعداد زنان حرم فتحعلی‌شاه مطالب بدون ذکر منبع مطرح شده‌اند و چنین اشکالاتی در ذکر منبع در صفحات ۴۲-۴۳ و ۳۴-۳۹ نیز دیده می‌شود.

جهت‌گیری فمینیستی کاملاً در اثر مشهود است و اصل برابری و تشابه جنسی در این کتاب مقروضی و مسلم گرفته شده است. در بخش مربوط به کار زنان و پدیده خشونت در حالی که این مباحث، باید چند بعدی و با توجه به مشکلات اقشار مختلف، خصوصاً جوانان، سالخوردگان، زنان و مردان با هم در نظر گرفته شود، صرفاً نقش زن در خانواده و مسائل و مشکلات آنها مورد توجه بوده است. (برای مثال، صفحات ۱۱۲-۱۱۵)

حذف همه تفاوت‌های جنسیتی و تربیت یکسان دختر و پسر که در این کتاب هم مورد تأکید قرار گرفته (ص ۱۹۴) و جبهه‌گیری نسبت به نظام مرد سالار ایرانی و بی‌توجهی به مسائل و مشکلات کلی خانواده‌ها (مشکلات ازدواج، معیارهای همسرگزینی، خلاق، ولادت، باروری و ویژگی‌های آن و تغییر اندیشه‌ها و...) از جمله نکات منفی اثر است.

پیشنهادها

- بهتر است مقدمه اثر از تعریف خانواده، نهاد خانواده و ریشه لغات و... شروع شود؛ در صورتی که در حال حاضر بحث مستقیماً از پدر سالاری و... شروع می‌شود.

- جهت رفع ابهام لازم است در مباحث تاریخی مربوط به خانواده دقت کافی صورت گیرد؛ مثلاً، در صفحه ۱۱ آمده است: «چون خانواده به عنوان آخرین واحد اجتماعی...» مشخص نشده است که اولین واحد جامعه چیست.

- کم کردن گستردگی موضوع مقدمه به خصوص، نظریه‌ها در بحث مقدماتی.
- دقت در دسته‌بندی نظریه‌ها و مشخص کردن آنها با یک نظم منطقی خاص و مشخص نمودن مواردی نظیر این مسئله که تکامل گرایان چه کسانی هستند؟ چه دیدگاهی دارند، کارکردگرایان و انتقادی‌ها چه گروه‌هایی هستند و...

- بهتر است برای فهم بیشتر مطالب ابتدا، طرح مسئله و در آخر هر بخش، نتیجه‌گیری با خلاصه مطالب آورده شود و در انتها نیز یک نتیجه‌گیری از کل کتاب به عمل آید.

- به روز کردن آمارها و ارقام و توجه همه جانبه به آنها.

- استفاده از نتایج تحقیقات جدید (هم در مورد اروپا و آمریکا و هم در مورد ایران).

- مطالب مهمی نظیر معیارهای همسرگزینی، ازدواج و طلاق به صورت هدفمند و منطقی و زمینه‌ها و عوامل مؤثر بر آنها مورد توجه قرار گیرد.

- اشکالات محتوایی اثر تا حد امکان رفع شود.

- توجه بیشتر به نکات ویرایشی و استفاده از ویراستاری مجرب جهت ویرایش تخصصی متن.
- استفاده از طرح روی جلد جذاب‌تر و با رنگ‌های متنوع و گیرا جهت نشان دادن اهمیت و قداست نهاد خانواده.

